

UNDERHÅLLS- OCH ÅTGÄRDSPROGRAM

STOCKHOLMS LÄNS MUSEUM 2012 – DNR 2012:031

Uppgården, Adelsö hembygdslag

Uppgården, Adelsö hembygdslag
Adelsö socken
Ekerö kommun
Uppland
2012

Hedvig Bellberg

SAMMANFATTNING

Hembygdsgårdarna är betydelsefulla förmedlare av lokala byggnadstraditioner. Oavsett ålder, om gårdarna utgörs av en samling byggnader från socknens alla hörn eller står på ursprunglig plats, har de i många fall behållit en ålderdomlig och ursprunglig prägel. I egenskap av tillgänglig plats för allmänheten utgör dessutom hembygdsgårdarna för många en viktig mötesplats och inspirationskälla med tydlig närvaro av historien.

Detta underhålls- och åtgärdsprogram är en ambition att bidra till skapandet av en varaktig grund för Stockholms läns hembygdsgårdars bevarande och fortlevnad. Genom att producera ett effektivt verktyg för underhållet av landskapets hembygdsgårdar, är avsikten att underlätta för framtida insatser och samarbeten. Förhoppningen är också att ökad uppmärksamhet skall leda till ett ökat intresse bland såväl allmänheten som berörda organisationer och myndigheter.

Föreliggande underhålls- och åtgärdsprogram har tagits fram i samarbete mellan Länsmuseet Gävleborg och Gästrike-Hälsinge hembygdsförbund genom finansiering av Landstingets TRU-nämnd (Tillväxt och regional Utveckling). Projektledare inom Stockholms län är Stockholms läns museum och samarbetspartners är Stockholms läns hembygdsförbund och Stockholms läns hembygdsföreningar. Projektet drivs genom finansiering av kulturmiljövårdsbidrag förmedlat av Länsstyrelsen i Stockholms län.

Ansvarig för utformningen av underhålls- och åtgärdsprogrammet är Ulrika Olsson, antikvarie och projektledare vid Länsmuseet Gävleborg. Modifieringar för anpassning till Stockholms län har utförts av Hedvig Bellberg, bebyggelseantikvarie och projektledare vid Stockholms läns museum.

Fältarbetet och slutförandet av programmet samt fotografering har utförts av Hedvig Bellberg. Projektet påbörjades under 2011 då 10 av Stockholms läns hembygdsgårdar utrustades med var sitt program. Projektet fortsatte under 2012 då program upprättades för ytterligare 20 av Stockholms läns hembygdsgårdar.

Med förhoppningen att byggnaderna får fortsätta att inspirera och berätta sin historia under en lång tid framöver önskas ni lycka till med det fortsatta arbetet med ert underhålls- och åtgärdsprogram.

Hedvig Bellberg

Stockholm 2012-11-30

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING

Del 1

1.1	INLEDNING	3
1.1.1	Syfte	3
1.1.2	Omfattning och avgränsningar	3
1.1.3	Revidering och utökning	4
1.1.4	Gällande lagstiftning	5
1.1.5	Fastighetsuppgifter och försäkringar	6
1.1.6	Hembygdsföreningens målsättning och hembygdsgårdens användning	6
1.2	KÄLLOR	7
1.3	HEMBYGDSFÖRENINGENS HISTORIK	7
1.4	KULTURHISTORISK BETYDELSE	9

Del 2

2.1	BYGGNADSinVENTERING	10
2.1.1	Begrepp och definitioner	10
2.1.2	Situationsplan	10
2.2	BYGGNADSBESKRIVNING	13
2.2.1	Begrepp och definitioner	13
2.2.2	Byggnad 1 Mangårdsbyggnaden	13
2.2.3	Byggnad 2 Bagarstugan	14
2.2.4	Byggnad 3 Museet	14
2.2.5	Byggnad 4 Vagnslidret	14
2.2.6	Byggnad 5 Jordkällaren	15
2.2.7	Byggnad 6 Vällingklockan	15
2.2.8	Byggnad 7 Båten	15

Del 3

3.1	SKADEINVENTERING OCH ÅTGÄRDSFÖRSLAG	16
3.1.1	Begrepp och definitioner	16
3.1.2	Byggnad 1 Mangårdsbyggnaden	17
3.1.3	Byggnad 2 Bagarstugan	18
3.1.4	Byggnad 3 Museet	19
3.1.5	Byggnad 4 Vagnslidret	20
3.1.6	Byggnad 5 Jordkällaren	21
3.1.7	Byggnad 6 Vällingklockan	22
3.1.8	Byggnad 7 Båten	23
3.2	GENOMFÖRANDE	24
3.2.1	Checklista	24
3.2.2	Åtgärdslista	24
3.2.3	Check- och åtgärdslistornas tillämpning	25
3.3	UTFÖRANDE AV ÅTGÄRD	26
3.3.1	Rådgivning	26
3.3.2	Projektering	26
3.3.3	Finansiering	26

1.1 INLEDNING

1.1.1 Syfte

Huvudsyftet med detta underhålls- och åtgärdsprogram är att hembygdsföreningen skall få ett användbart och effektivt verktyg för bevarandet av sina byggnader. Med programmet blir det lätt att överblicka, planera och kostnadsberäkna kommande vård och underhåll och genom dokumentationen av utförda arbeten skapas ett värdefullt referensmaterial för framtiden.

Underhålls- och åtgärdsprogrammet skall användas för årlig kontroll enligt medföljande checklista för att kartlägga eventuella skador och underhållsbehov. När åtgärd av en skada eller normalt underhåll bedömts krävas noteras detta i programmets åtgärdslista. På detta sätt sammanställs byggnadernas behov lättöverskådligt och planeringen av arbetet kan göras. Syftet med programmet är således också att skapa utrymme för genomtänkta åtgärder med lämpliga material och metoder, i samarbete med kunniga hantverkare och antikvariska myndigheter.

Ett tredje syfte är att uppmärksamma hembygds gårdarna och bidra till att skapa en varaktig grund för deras fortlevnad.

Tillämpningen av underhålls- och åtgärdsprogrammet kan bildligt talat jämföras med en trestegsraket. I ett första steg framställs ett program för den specifika hembygds gårdens av Stockholms läns museum. I detta ingår en skadeinventering med tillhörande åtgärdsförslag. I nästa steg används programmet för kontinuerliga kontroller av hembygds gårdens byggnader, vilka ligger till grund för planeringen av framtida åtgärder. Detta arbete utförs av hembygdsföreningen. Det tredje och sista steget är utförandet av åtgärderna. Detta görs av anlitade hantverkare eller av hembygdsföreningen själv.

Skadeinventeringen som utförs av läns museet, är en engångsinsats med avsikt att fungera som utgångspunkt för föreningens fortsatta arbete på egen hand. Programmet skall även fungera som referensmaterial vid myndighetskontakter samt upplysa om gällande lagstiftning med mera. Det är väsentligt att programmet behåller sin ursprungliga struktur för att förbli begränsat och lättanvänt. Av den anledningen skall inte dokument infogas som inte är av betydelse för programmet.

Ett exemplar av underhålls- och åtgärdsprogrammet skall finnas hos Stockholms läns museum, Stockholms läns hembygdsförbund, aktuell kommun samt Länsstyrelsen i Stockholms län. Detta för att öka medvetenheten om hembygds gårdarnas behov samt underlätta kommunikationen och tillhandahålla ett väl genomarbetat underlag för beslut.

1.1.2 Omfattning och avgränsningar

Underhålls- och åtgärdsprogrammet är avsett att tillämpas på hembygds gårdens byggnader och deras fasta inredning. Lösa inventarier och tillhörande mark berörs därför inte av programmet. Samtliga byggnader som tillhör hembygdsföreningen vid besiktningstillfället ingår liksom tillkomna byggnader vid framtida revideringar.

Programmet inriktar sig på skador och behov av teknisk art och utelämnar därför närmare studier av kultur- och stilhistorik. Programmet är också direkt kopplat till en specifik

hembygdsgård och ställs inte i relation till andra hembygdsgårdar. Närmare analyser av byggnadernas ålder, historia och tidigare utseende utelämnas likaså.

Besiktningen av byggnaderna görs okulärt, vilket gör att dolda konstruktioner såsom panelklätt timmer, inbyggda takkonstruktioner och dolda installationer inte redovisas. Detta kräver omfattande undersökningar och görs i samband med eventuella åtgärder. Reservation för framtida skador måste således lämnas, liksom framtida naturligt slitage som inte redovisas. Med hjälp av *Checklistan* skall dock föreningen själv kunna upptäcka skador och behov innan akuta åtgärder blir nödvändiga. Återkommande revideringar av programmet krävs likaså för att programmet skall förbli aktuellt. Plan för revidering presenteras under kapitel 1.1.3.

Underhålls- och åtgärdsprogrammet skall inte fungera som underlag för projektering av planerade arbeten. Avsikten är att programmet skall användas för att upptäcka skador och behov vilka därefter projekteras och åtgärdas. Åtgärdsförslagen i skadeinventeringen skall tolkas som direktiv vilka kräver ytterligare undersökningar när arbetet väl skall utföras. Dessa avgränsningar måste finnas då programmet skall förbli aktuellt över en längre tid. Skador och behov förändras med tiden och kan därför kräva olika åtgärder beroende på när arbetet utförs. Av den anledningen måste alla arbeten föregås av en projektering med en undersökning av den aktuella skadan och förslag på vidare åtgärder.

1.1.3 Revidering och utökning

För att hålla underhålls- och åtgärdsprogrammet aktuellt under lång tid måste återkommande revideringar göras. Revidering av enskilda delar av programmet skall göras då betydande förändringar skett. Exempel på sådana förändringar kan vara tillkomsten av ytterligare en byggnad, avförandet av en befintlig byggnad genom brand eller försäljning, ombyggnad, nya funktioner i byggnaderna, förändringar i gällande lagtexter, förändringar i hembygdsföreningens användning och målsättning med mera.

Om inga betydande förändringar sker skall underhålls- och åtgärdsprogrammet revideras av en antikvarie eller någon med antikvarisk kompetens vart 10:e år. Revideringen omfattar då i huvudsak programmets del 3 med dess skadeinventering och tillhörande åtgärdsförslag. Övriga delar av programmet skall studeras och uppdateras i de avseenden som kräver det. Avsikten är dock inte att programmet skall arbetas om, utan fortsätta att fungera i sin grundutformning med nödvändiga förändringar. Ifyllda check- och åtgärdslistor skall behållas som referensmaterial vid framtida arbetsinsatser.

Om en utökning av programmet blir aktuell skall de nytillkomna delarna följa programmets grundstruktur. I samband med detta bör Stockholms läns museum eller annan antikvarisk expertis kontaktas för att hjälpa till med byggnadsinventeringen och byggnadsbeskrivningen, samt eventuell skadeinventering med tillhörande åtgärdsförslag.

När en revidering är genomförd skall följande tabell fyllas i med *Datum, Revideringen eller utökningens omfattning* samt signeras av *Ansvarig*. Kopior av de sidor revideringen omfattar skall sedan skickas till Stockholms läns museum, Stockholms läns hembygdsförbund, aktuell kommun samt Länsstyrelsen i Stockholms län.

Datum	Revidering eller utökning omfattar	Ansvarig

1.1.4 Gällande lagstiftning

En mängd lagar och förordningar reglerar Sveriges bebyggelse och dess omkringliggande marker. I lagarna ryms även bestämmelser för kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsemiljöer eller områden. Lagar och förordningar som är av vikt att känna till för hembygdsföreningarnas verksamhet följer nedan.

Plan- och bygglagen

All befintlig bebyggelse i Sverige berörs av *Plan- och bygglagen*, PBL, som regleras av kommunernas byggnadsnämnder. För en rad byggåtgärder krävs särskilt tillstånd, bygglov, som omfattar lokalisering, yttre utformning och användning. Tekniska egenskaper som inte kräver bygglov behandlas i samband med en bygganmälan. Det är viktigt att undersöka om bygglov eller bygganmälan behöver göras, varför kommunen bör kontaktas vid åtgärder på eller förändringar av en byggnad.

I PBL:s 8 kap. *Krav på byggnader m.m.* finns flera paragrafer som bland annat behandlar äldre kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Normalt berörs hembygdsgårdarna alltid av 13§ såsom kulturhistoriskt särskilt värdefulla, men givetvis även av de övriga.

13§ En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas.

14§ Ett byggnadsverk ska hållas i vårdat skick och underhållas så att dess utformning och de tekniska egenskaper som avses i 4§ i huvudsak bevaras. Underhållet ska anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt. Om byggnadsverket är särskilt värdefullt från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt, ska det underhållas så att de särskilda värdena bevaras.

17§ Ändringar av en byggnad skall utföras varsamt så att hänsyn tas till byggnadens karaktärsdrag och tar tillvara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.

Lag om tekniska egenskapskrav på byggnadsverk m.m.

I andra kapitlet i *Lagen om tekniska egenskapskrav på byggnadsverk m.m.*, BVL, behandlas nio tekniska egenskapskrav. Dessa gäller byggnader som ska uppföras eller befintlig bebyggelse som ska ändras. Bland kraven ryms bl.a. *bärförmåga, stadga och beständighet och lämplighet för avsett ändamål*. Som andra punkt finns *säkerhet i händelse av brand*. Punkten rymmer allt från utrymningssäkerhet och skydd mot brands uppkomst till skydd mot brandspridning mellan byggnader och räddningspersonalens säkerhet. De tekniska

egenskapskraven skall iakttas med beaktande av de varsamhetskrav som finns i 8 kap. PBL. Detta innebär att för äldre kulturhistorisk värdefull bebyggelse ska kraven uppfyllas men det kan ske med hänsyn till kraven på varsamhet.

Kulturminneslagen

I *Kulturminneslagen*, KML, finns bestämmelser om ortnamn, fornminnen, byggnadsminnen, kyrkor samt om utförsel och återlämnandet av kulturföremål. Det är länsstyrelsen som har tillsyn över kulturminnesvården i länet medan Riksantikvarieämbetet har överinseende över kulturminnesvården i landet.

I 3 kap. behandlas byggnadsminnen:

1§ En byggnad som är synnerligen märklig genom sitt kulturhistoriska värde eller som ingår i ett kulturhistoriskt synnerligen märkligt bebyggelseområde får förklaras som byggnadsminne av länsstyrelsen. Bestämmelserna om byggnadsminnen enligt detta kapitel får också tillämpas på park, trädgård eller annan anläggning av kulturhistoriskt värde.

I samband med byggnadsminnesförklaringen upprättar länsstyrelsen skyddsbestämmelser för att ange på vilket sätt byggnaden ska vårdas och underhållas samt i vilka avseenden den inte får ändras.

1.1.5 Fastighetsuppgifter och försäkringar

Fastighetsbeteckningen är Hovgården 3:4.

Mangårdsbyggnaden, Bagarstugan och Museet ägs av Ekerö kommun, medan Vagnslidret ägs av Adelsö Hembygdslag. Ekerö kommun försäkrar inte sina fastigheter. Vagnslidret är försäkrat genom Hembygdsförsäkringen, i kategori 1, våningsyta 49 m², lösegendom 5 BB. Hembygdslaget svarar för drift och användande av Uppgården sedan 2004. Upplåtelseavtal för Uppgården finns i Föreningsrådets arkiv. Tilläggsavtal finns beträffande vagnslidret.

1.1.6 Hembygdsföreningens målsättning och hembygdsgårdens användning

Målsättningen är att verka som hembygdslag i traditionens tecken och att bl.a. hålla seminarie- och utflyktsprogram under året, och ge nytta och nöje till bygden genom att underhålla och levandegöra fastigheten och verksamheten.

Mangårdsbyggnaden används av Adelsö Hembygdslag för sammanträden, seminarier och arkivering av handlingar.

Under sommarmånaderna driver en entreprenör Uppgården som Café Hovgården. Viss annan utlåning av lokalerna sker också.

Bagarstugan används för bakning i vedeldad ugn. Vid minst två helger per år får intresserade prova på att baka eget bröd. Till hembygdsdagen i augusti bakas bröd för försäljning. Café Hovgårdens entreprenör bakar dagligen bröd under sommarsäsongens café-dagar.

Museet innehåller äldre katalogiserade föremål från trakten.

Vagnslidret innehåller vagnar, slädar och andra större föremål värda att bevara.

På hembygdsdagen används Uppgården för olika familjeaktiviteter, servering och försäljning av lokala produkter m.m. Hembygdslaget underhåller också en örtagård på Uppgården.

1.2 KÄLLOR

- Allmänna uppgifter om hembygdsföreningen har sammanställts av Hedvig Bellberg, med stöd av hembygdsföreningens uppgifter. Situationsplan har hämtats från FMIS, Riksantikvarieämbetet 2012-11-30. (kapitel 2.1.2).
- Uppgifter om hembygdsföreningens fastigheter, försäkringar samt föreningens användning av och målsättning med hembygdsgården är sammanställda av hembygdsföreningen och förmedlade av Lars Skedinger för föreningen. Bearbetning i text har även utförts av K V Jacobson och Seth Björk (kapitel 1.1.5, 1.1.6, 1.3).
- Samtliga bilder är tagna av Hedvig Bellberg, Stockholms läns museum under 2012 och finns registrerade i museets arkiv (kapitel 2.1.2 samt försättsblad).

1.3 HEMBYGDSFÖRENINGENS HISTORIK

Tidigare hembygdsförening var verksam 1929-1940.
Nuvarande Hembygdslag bildades 1974.

Adelsö har en anrik historia. Under vikingatid (år 700-900) var platsen säte för kungen med Birka som handelsplats. Bl.a. vittnar tre kungshögar, en runsten, en hamn och en naust om denna tid. Stormän har haft egendomar på Adelsö under medeltid och stormaktstid t.ex. på Tofta. Alsnu hus var kungens sommarresidens från sent 1200-tal. Alsnu möte hölls här år 1279/1280 då adeln fick sina privilegier. Detta var dåvarande kung Magnus Ladulås' sätt att säkra sin maktbas. Under 1400-talet ändrades kungsgården till kronoegendom och detta område kom att kallas Hovgården, bestående av tre hemman, Norrgården, Mellangården och Södergården. År 1752 kunde bönderna köpa gårdarna och bli skattebönder. Nämndeman Anders Olofsson ägde hälften av Mellangården och flyttade ut sina byggnader till Swinawallen. 1800-09-12 delas Mellangården, varefter Swinawallen kom att heta Uppgården. Sent under 1800-talet avstyckades Södergården och den nya delen kom att kallas Hovgårdsberg. Återstående del av Mellangården flyttades ut väster om kyrkan och kom att kallas Hundskog. Dessa 5 gårdar utgjorde Hovgårdsbyn fram till 1930-talet. 1956 köpte Riksantikvarieämbetet Norrgården och Södergården och delar av dessa gårdar är nu fornminnesområde. År 1993 blev fornminnesområdet tillsammans med Birka världsarv enligt FN-organet UNESCOs världsarvskonvention.

Gustaf Claesson ägde Uppgården på 1930-talet, fram till sin död 1937. Han var ogift och donerade medel till Adelsö kommun. Kommunen köpte gården av Claessons släktingar och sålde jord och skog. Området mellan landsvägen och sjön uppläts till idrottsplats och folkpark. Den präktiga ladugården byggdes om till bygdegård. Den byggdes senare på med en samlingssal och den ursprungliga delen är nu förskola. Byggnaden ägs idag av Adelsö-Munsö församling. Uppgårdens mangårdsbyggnad hyrdes ut under några år. Sedan uppläts den till poststation och bostad för postföreståndaren, Oskar Johansson (Post-Oskar), och hans familj. Poststationen drogs in 1970, men dåvarande föreståndare, Gunnar Johnsson (Post-Gunnar), svärson till Post-Oskar, fick behålla bostaden till sin död 1979. Förhandlingar med ägaren, nu Ekerö kommun, resulterade i att kommunen upplät Uppgården 1 januari 1982 till hembygdsmuseum och föreningsgård.

Åtgärder i Uppgården 1982-2002

Efter förhandlingar med Ekerö kommun fick Adelsö föreningsråd den 1 jan 1982 överta Uppgården, av kommunen kallad Gamla posthuset, att användas som föreningslokal och hembygdsmuseum. Gården hade då stått obebyggd i mer än två år, bostadshusets enda moderna bekvämlighet var ett dåligt fungerande vatten- och avlopp till köket och huset var i stort behov av renovering. Enighet rådde i föreningsrådet om att så långt som möjligt ha tidig nittonhundratalsmiljö i åtanke vid renovering och användande av Uppgården.

1980-1990-tal. Huset hade ingen annan värmekälla än vedspis och vedkaminer. En av de första åtgärderna blev att installera elvärme.

En tidig åtgärd var också att skumspruta golvbjälklaget samt att förse åtkomliga delar av vindsbjälklaget med effektivt isoleringsmaterial istället för de sopor som fanns.

Flera dörrar i huset var påspikade med masonit som togs bort, varpå dörrarna spacklades och målades.

Köket: Ett skafferi togs bort, ett övre skikt av golvträ togs bort och ett underliggande reparerades. Spiskåpan återställdes i ursprungligt skick, det gjordes samtidigt som ugnen i bagarstugan renoverades. Köket målades.

Kammaren: Lager av gammal korkmatta, med ett oändligt antal nubb, avlägsnades och skurgolvet rengjordes. Tapeterna revs och ersattes med den nuvarande med mönster från tidigt nittonhundratals.

Postrummet; hade varit finrummet på gården men moderniserats när det i början av 1940-talet blev poststation, bl.a. hade golvet belagts med hårda skivor som klistrats. Vi valde att låta dessa ligga kvar. Avsikten var att rummet skulle disponeras av Vi Unga-klubben som ville ha det som biljard. Ungdomarna målade rummet, fick ett kasserat biljardbord av fritidsnämnden, vilket de reparerade och under flera år använde innan intresset ebade ut. Ungefär år 2000 målades rummet om igen. Då blev det aktuellt att också göra något åt golvet. Med tanke på användningen som kafé valdes att lägga in plastmatta, som lades ovanpå befintliga plattor.

För tillstånd att bedriva serveringsverksamhet krävde miljökontoret att det skulle finnas personaltoalett i huset. 1999 installerades toalett på övervåningen. I samband därmed gjordes en förbättrad anslutning till den kommunala vattenledningen samt anslöts avloppet till det kommunala avloppsnätet.

Bagarstugan: Som nämnts murades bakugnen om på 1980-talet, Ungefär samtidigt reparerades och målades fönstren, en igentimrad dörr mellan handkammaren och drängkammaren togs upp och hyllor för museiföremål anordnades.

Bagarstugan panelades om år 1999. Samtidigt gjordes en reparation av skorstenen som då försågs med huv. Vid panelinklädningen 1999 konstaterades att bagarstugan plockats ihop av gamla "rester"!

Bostadshuset var då vi övertog det panelat med masonit. Åren 2000-2001 panelades huset om. Samtidigt reparerades skorstenen varvid den även försågs med huv.

Magasinet/Museet: Åt magasinet har ingenting gjorts under alla år mer än att sädesbingen togs bort på vindsvåningens ena sida och hyllor för museiföremål anordnades på den andra sidan. En mindre läcka i taket har nödortfigt tätats.

Fönstren i Uppgårdens bottenvåning har under perioden målats ut- och invändigt vid olika tidpunkter.

Det som gjorts under ovan nämnd period finns mer detaljerat beskrivet i föreningsrådets protokoll.

1.4 KULTURHISTORISK BETYDELSE

Hembygdströrelsen har en viktig historia i det moderna svenska samhället. Som en motvikt till det växande industrisamhället började intresset för den traditionella allmogekulturen att växa sig stark under slutet av 1800-talet. Friluftsmuseer skapades med Skansen i spetsen och på landsbygden startades de hembygdsföreningar som i förlängningen skulle bilda Samfundet för hembygdsvård 1916. Den stora uppgiften då var att rädda allmogens byggnader och föremål vilket resulterat i stora samlingar med omfattande kulturvärden runt om i landet. Det medvetna insamlandet från hemsocknen har medfört att det idag finns byggnader, föremål och arkiv hos hembygdsföreningarna med mycket stora värden för den lokala historien. I ett nationellt perspektiv utgör de också en viktig grund för jämförelser, kartläggning och forskning. Med sin goda tillgänglighet utgör de populära platser för midsommarfirande, skolbesök, marknader och andra arrangemang, och som förmedlare av lokala byggnadstraditioner en kunskaps- och inspirationskälla för allmänheten.

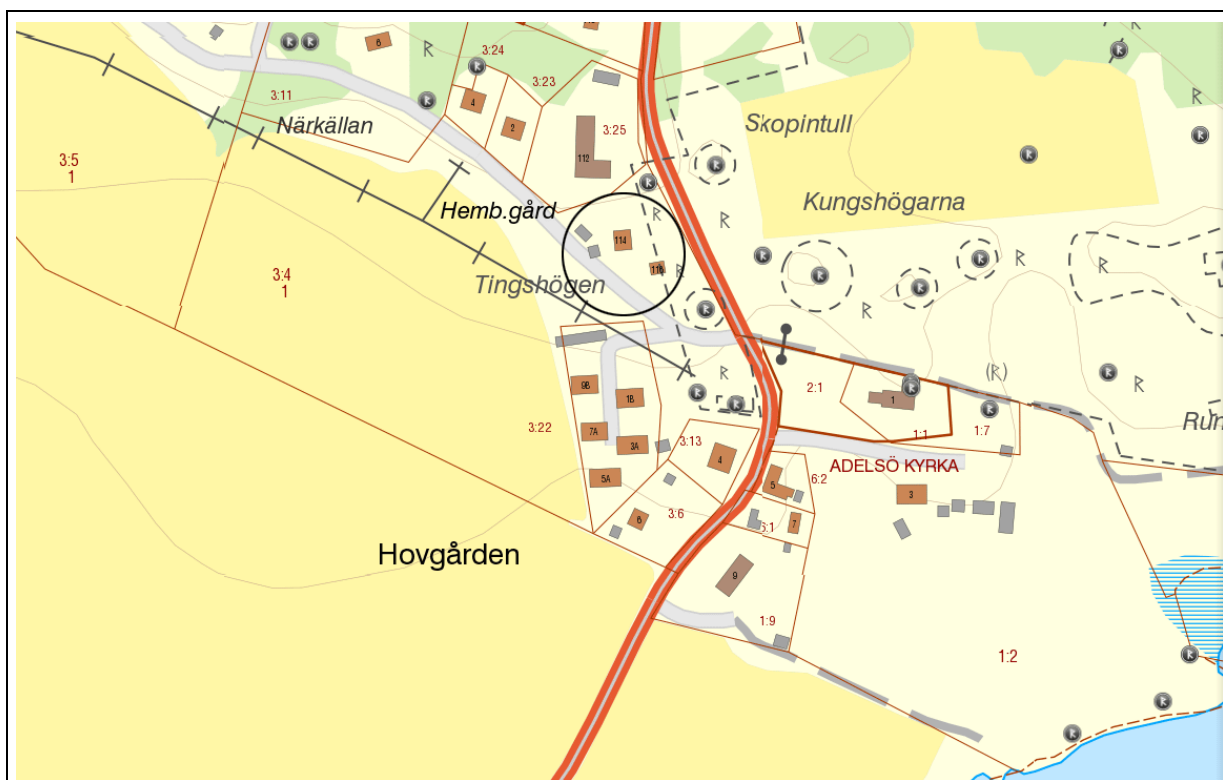
Adelsö hembygdslag har en samlad egendom med trädgårdskänsla på Adelsö, med ett sommarskärgårdshus samt ett fåtal äldre byggnader med olika funktioner. I trädgården finns bl.a. en liten timrad byggnad, ursprungligen ett sädesmagasin, som nu hyser ett litet museum med gamla föremål. Trädgården och husen upplevs smälta väl in i landskapet och bebyggelsesammanhanget.

2.1 BYGGNADSINVENTERING

2.1.1 Begrepp och definitioner

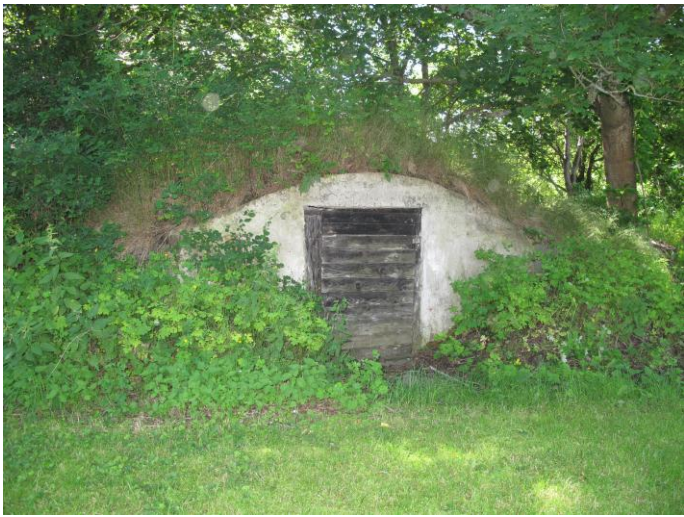
Byggnadsinventeringen redovisar översiktligt vilka byggnader som finns inom hembygdsgården. Situationsplanen visar byggnadernas placering och orientering enligt väderstrecken med norr uppåt i bild. Benämningen av byggnaderna är desamma som allmänt brukas inom hembygdsföreningen. Byggnader ägda av föreningen men placerade utanför hembygdsgården redovisas i text och bild och om möjligt även i situationsplanen.

2.1.2 Situationsplan

Nr	Byggnad - funktion förr och nu	Foto
1	MANGÅRDSBYGGNADEN Byggnadsår för mangårdsbyggnaden är 1911. Byggmästaren hette Orling. Föregående byggnad på platsen brann ner. Dåvarande ägaren var Gustaf Claesson. I byggnaden finns både butik och gårdskafé, samt i övervåningen hembygdslagets kontor, arkiv och ytterligare samlingar.	

2	BAGARSTUGAN Bagarstugans byggnadsår är okänt. Inredningen utgörs av en traditionell möblering.	
3	MUSEET Eventuellt är museet uppfört 1871 som är ett årtal ristat i byggnaden. Byggnaden hyser en redskapsutställning.	
4	VAGNSLIDRET Vagnslidret uppfördes 2007 av Adelsö Hembygdslag.	

5	JORDKÄLLAREN Traditionell jordkällare.	
6	VÄLLINGKLOCKAN Vällingklockan står mitt på tombacken och kommer ursprungligen från Stenby tegelbruk. Den skänktes hembygdslaget av den siste tegelslagarens sondotter och sattes upp i klockstapeln 1986.	
7	BÅTEN Båten befins i skydd av ett tak på tomtens sydöstra del. Den skänktes hembygdslaget 1992 av Hasse Widlund på Färingsö och är byggd på sent 1800-tal/tidigt 1900-tal.	

2.2 BYGGNADSBESKRIVNING

2.2.1 Begrepp och definitioner

Byggnadsbeskrivningen är uppdelad under sju rubriker med syfte att ge kunskap om byggnadens olika delar med avseende på material, uppbyggnad och funktion för den följande skadeinventeringen.

<i>Plan</i>	beskriver byggnadens planlösning.
<i>Konstruktion</i>	omfattar byggnadens bärande delar såsom grund, stomme, bjälklag, takkonstruktion och murstock.
<i>Exteriör</i>	omfattar byggnadens utvändiga delar såsom tak, vindskivor, panel, fönster, dörrar, förstukvist med mera.
<i>Interiör</i>	omfattar byggnadens fast inredda delar såsom golv, tak, lister, fönster, dörrar, trappor, eldstäder, tapeter, väggmåleri med mera.
<i>Installationer</i>	omfattar byggnadens fasta installationer såsom el, värme, vatten och avlopp men även säkerhetsinstallationer som brand- och inbrottsskydd.
<i>Klimat</i>	beskriver ventilationen i byggnaden samt dess eventuella klimatreglerande utrustning utöver värmesystemet.
<i>Tillgänglighet</i>	berättar om eventuella hinder för rörelsehindrade och synskadade att komma in i byggnaden.

2.2.2 Byggnad 1 Mangårdsbyggnaden

	Beskrivning
Plan	Byggnad i två plan med vind
Konstruktion	Stengrund, ventilerad torpargrund, murstock, regelverk, sadeltak och kupor
Exteriör	Svartmålad grund, stående och liggande rödfärgad brädfodring, våningsplanen avdelade med vit droplist, vita knutbrädor, stuprör och hängrännor i plåt, tegeltaknock, plåtvindskivebeslag och vita trävindskivor, tegel på taket på norra farstun, plåttaktäckning på verandan, tvåluftsfönster med tre rutor vardera samt små spetsformiga enluftsfönster med två rutor inock och på sidorna på gavelröstena, vita bågar och karmar samt foder, gråputsad skostenspipa, grön slät ytterdörr
Interiör	Enklare liggande brädbröstning, tapeter, linoleumgolv i butik, brädgolv i kök och hall, pärlspåntklätt trapphus med målat isolerat bräddtak, i övervåningen målade väggar i våutrymme med linoleummatta och skivklätt tak, kök i nedervåning med pastellmålad inredning, vedspis nere och uppe, nyinrett arkivrum med järnspis uppe med pärlspåntbröstningar och tak och stänktapeter, inrett rum i gamla köket uppe med mönstrade tapeter, 1700-tals pepparkaksbeslag på vindsdörr, takstolar
Installationer	El-radiatorer, el för belysning, varmt och kallt vatten, kommunalt avlopp
Klimat	Uppvärm/underhållsvärme
Tillgänglighet	Tre steg och ledstänger

2.2.3 Byggnad 2 Bagarstugan

	Beskrivning
Plan	Enkelstugplan
Konstruktion	Gjuten stengrund, timmerstomme, murstock, sadeltak
Exteriör	Gråslammad grund, liggande rödfärgad brädfodring, vita knutbrädor, tvåkupigt tegel, trävindskivor och vattbrädor, plåttaknock, vita plåthängrännor och stuprör, gråslammad skorstenspipa, tvåluftsfönster med tre rutor vardera, vita bågar och karmar och foder, blå dörrar
Interiör	Vitmålade träpanel, vita pärlsponttak, blå fönsterdetaljer och dörrfoder invändigt, spis, skurgolv, och gjutet golv, åsar, bockrygg, bräddinnertak
Installationer	El-radiatorer, el för belysning
Klimat	Ouppvärmt/underhållsvärme
Tillgänglighet	Ok

2.2.4 Byggnad 3 Museet

	Beskrivning
Plan	Litet magasin med vindsutrymme, öppna rum
Konstruktion	Hörnsten, liggtimmerkonstruktion, sadeltak
Exteriör	Rödfärgade liggtimmerfasader, utskjutande knutskallar, tvåkupigt tegel, trävindskivor och vattbrädor, plåttaknock, på uthuset skivklädda väggar med locklist
Interiör	Träen inredning med synligt timmer, takstolar, spåntak under teglet med
Installationer	El för belysning
Klimat	Ouppvärmt/självdreg
Tillgänglighet	Tröskel över syll

2.2.5 Byggnad 4 Vagnslidret

	Beskrivning
Plan	Öppen planlösning samt inbyggt utrymme med toaletter mot söder
Konstruktion	Betongblock rund grund, stående bjälklag/regelverk av tvåtumsplank, sadeltak
Exteriör	Liggande rödfärgad brädfodring, tvåkupigt tegel, tegeltaknock, vita trävindskivor och plåtvindskivebeslag, svarta portar, vita knutbrädor,
Interiör	Träen inredning, trägolv, takstolar, tre toaletter varav en större tillgänglighetsanpassad
Installationer	El och kallt vatten
Klimat	Ouppvärmt/underhållsvärme i mindre utrymmen
Tillgänglighet	Ja

2.2.6 Byggnad 5 Jordkällaren

	Beskrivning
Plan	Traditionell
Konstruktion	Murat/gjutet valv, ventilerad
Exteriör	Gräsbevuxen, svart bräddörr med liggande brädor, svart dörrfoder
Interiör	Traditionell
Installationer	Nej
Klimat	Kallt
Tillgänglighet	Ok, låg ingång

2.2.7 Byggnad 6 Vällingklockan

	Beskrivning
Plan	Nej
Konstruktion	Järnklocka, träkonstruktion
Exteriör	Järnklocka om c:a 30 cm i diameter, två timmerstockar i mark vari klockan hänger högt placerad, konstruktionen klädd med ett litet sadeltak av tunna halvklover, vilobänk nedan
Interiör	Nej
Installationer	Nej
Klimat	Utomhus
Tillgänglighet	Ja

2.2.8 Byggnad 7 Båten

	Beskrivning
Plan	Öppen
Konstruktion	Krysställda träpelare mot små cementpelare, sadeltak ovan
Exteriör	Rödfärgat trä och trätak/"faltak" som taktäckning, små takstolar, träpaneltäckta gavelrösten
Interiör	Mörkt tjärstruken öppen träeka på röda träpallar
Installationer	Nej
Klimat	Utomhus
Tillgänglighet	Ja

3.1 SKADEINVENTERING OCH ÅTGÄRDSFÖRSLAG

3.1.1 Begrepp och definitioner

Skadeinventeringen är utförd genom okulär besiktning av Stockholms läns museum med hjälp av *Checklistan*. Inventeringen är översiktlig och baseras på byggnadernas tillstånd vid besiktningstillfället. Avsikten är att skadeinventeringen skall ge en god överblick av byggnadernas tillstånd vid inventeringstillfället samt fungera som referensmaterial vid föreningens framtida kontroller. Skador till följd av naturligt slitage kommer att uppstå med tiden och kan av den anledningen inte redovisas i inventeringen. Avsikten är dock att dessa skall upptäckas i föreningens fortsatta användning av detta program.

Åtgärdsförslagen är kortfattade och skall främst ses som direktiv, inte som kompletta underlag för åtgärd. Varje åtgärd måste föregås av en ordentlig undersökning och åtgärdsbeskrivning, annars är risken att dolda skador inte uppmärksammas. I åtgärdsbeskrivningen ska även material och metoder framgå så att dessa blir de bäst lämpade för den aktuella byggnaden. En del åtgärder bör ske i samarbete med en antikvarie. Mindre skador såsom spruckna glasrutor, enstaka saknade panelbrädor, löst sittande trappsteg och liknande kan dock åtgärdas enligt åtgärdsförslaget. För byggnadsdelar som bedöms ha en mer omfattande skadebild än vad som är möjligt att iakttä okulärt kan också ytterligare undersökningar föreslås.

Till skillnad från byggnadsbeskrivningens uppdelning av byggnaden i sju rubriker under kapitel 2.2.1, utgår skadeinventeringen från endast fyra. Under rubriken *Övrigt* ingår här *Installationer*, *Klimat* och *Tillgänglighet*. Byggnadsbeskrivningens *Plan* utelämnas då detta är en beskrivning av byggnadens planlösning och inte en byggnadsdel. Rubrikerna *Konstruktion*, *Exteriör* och *Interiör* motsvarar rubrikerna i byggnadsbeskrivningen. Skadeinventeringens rubriker motsvarar i stort check- och åtgärdslistornas rubriker.

<i>Byggnadsdel</i>	berättar vilken del av byggnaden som avses under respektive rubrik. Motsvarande begrepp finns både i check- och åtgärdslistan.
<i>Kondition</i>	beskriver vilket skick aktuell byggnadsdel befinner sig i. Här redovisas såväl normalt slitage som direkta skador.
<i>Åtgärd</i>	berättar vilket ingrepp som är aktuellt för att åtgärda eventuell skada, alternativt normalt underhåll. Motsvarande begrepp finns både i check- och åtgärdslistan.
<i>Prioritet</i>	berättar hur angelägen åtgärden är. Motsvarande begrepp finns i åtgärdslistan.

Prioritet 1 avser akut åtgärd.

Prioritet 2 avser åtgärd inom 1-3 år.

Prioritet 3 avser åtgärd inom 3-5 år.

Prioritet Å avser återkommande årlig kontroll eller åtgärd.

3.1.2 Byggnad 1 Mangårdsbyggnaden

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Verandafönster	Naturligt slitage	Renoveras, kittas med linoljekitt, skrapas och målas med linoljefärg	2
	Knutar veranda	Algpåväxt	Tvättas och målas	2
	Fönsterkarmar i fönster i kupan öster	Färgen flagnar	Skrapas och målas med linoljefärg	2
	Knutbrädor mot norr	Algpåväxt	Tvättas och målas	2
	Lilla norrentrén	Naturligt slitage på vindskivor och takfotsbrädor	Skrapas och målas	2
	Fönster på västsidan mot norr	Fönstret saknar en liten träbit i nedre vänstra hörnet	Kompletteras	2
	Fönster på västsidan mot söder	Kitt släppt	Kittas med linoljekitt och målas med linoljefärg	2
	Vindskivor mot söder	Naturligt slitage	Skrapas och målas	2
	De små fönstren uppe mot söder	Naturligt slitage	Bågar skrapas och målas	2
Interiör		Ok		
Övrigt		-		

3.1.3 Byggnad 2 Bagarstugan

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Fönster	Naturligt slitage, färg flagnar på samtliga, undantaget nyrenoverat/utbytt fönster på sydsidan	Skrapas och målas med linoljefärg	2
	Grunden västsidan	Bruket något trasigt i det norra hörnet	Lagas med kalkbruk	2
	Träd sydsidan	Grenverket över södra takfallet mot öster	Beskärs	1-Å
Interiör	Trasmattor	Vid kyligt och ouppvämt inomhusklimat drar textilier mot golvet till sig fukt från grunden	Rulla undan trasmattor efter behov	Å
Övrigt		-		

3.1.4 Byggnad 3 Museet

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Sydfasaden	Rötskada i timmer c:a 7s stocken nedifrån	Huggs rent och ilusas genom lagning med nytt timmer	2
	Lucka på sydsidan samt dörr och foder	Naturligt slitage	Tjärstryks	1-Å
	Vindskivor och vattbrädor mot norr	Västra takfallet mot norr otätt	Vattbräda på det västra takfallet behöver regleras, vindskivor flyttas ner	1
	Lilla skjulet/f.d. dasset mot norr	Ej enhetligt tillägg till byggnaden i övrigt	Om önskvärt avlägsna tillbyggnaden, i annat fall skrapa och måla knutar och se över kondition	2
	Murgrönan på sydsidan samt taket	Drar till sig fukt som skadar timret i fasaden	Avlägsna murgrönan nedtill på sydväggen samt över tak, upptill tillsvidare ok pga takfallens överhäng över röstet	1
Interiör	Takspån, båda takfallen	Undertakets takspån ej komplett och stora håligheter förekommer varpå takläckage uppstått	Restaurera taket med nytt takspån under teglet, lägg tjär-/asfaltpapp för att täta tillsvidare	1-2
Övrigt		-		

3.1.5 Byggnad 4 Vagnslidret

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör		Ok		
Interiör		Ok		
Övrigt		-		

3.1.6 Byggnad 5 Jordkällaren

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Vegetation	Omfångsrik växtlighet på jordkällaren	Rensas upp	Å
Interiör		Ok		
Övrigt		-		

3.1.7 Byggnad 6 Vällingklockan

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör	Takfallen	Mosspåväxt	Borstas och tjäras förslagsvis	2
Interiör		Ok		
Övrigt		-		

3.1.8 Byggnad 7 Båten

	Byggnadsdel	Kondition	Åtgärd	Prioritet
Konstruktion		Ok		
Exteriör		Ok		
Interiör		Ok		
Övrigt		-		

3.2 GENOMFÖRANDE

3.2.1 Checklista

Checklistan skall användas för att få en god överblick över respektive byggnads skick och behov av åtgärder. Kontrollen bör genomföras en gång per år.

Checklistan är uppdelad i ett antal rubriker. Varje byggnad redovisas separat, och på samma sätt som i skadeinventeringen kontrolleras byggnadens delar utifrån *Konstruktion*, *Exteriör*, *Interiör* och *Övrigt*. *Byggnadsdel* berättar vilken del av byggnaden som skall kontrolleras. *Åtgärd* beskriver vilken typ av kontroll som skall göras. När kontrollen är utförd noteras detta med datum och signatur under *Kontroll utförd* och *Ansvarig kontrollant*.

Användningen av checklistan sker enklast genom att hela underhålls- och åtgärdsprogrammet tas med vid kontrollen. Efter att respektive byggnad kontrollerats noteras detta i checklistan och signeras. Om kontrollen medför upptäckten av en skada som kräver åtgärd, noteras detta i *Åtgärdslistan*. Likaså noteras slitage som bedöms kräva normalt underhåll i åtgärdslistan. Underhållsåtgärderna skall inte noteras som akuta utan istället vara underlag för planering av framtida insatser. Detta förklaras närmare under följande rubrik, 3.2.2 *Åtgärdslista*.

Checklistan och skadeinventeringen följer till största del samma upplägg. Rubrikerna *Byggnadsdel* och *Åtgärd* svarar mot varandra men inte *Kondition* och *Prioritet* som saknas i checklistan. Under dessa rubriker redovisas byggnadsdelens skick vid inventeringstillfället, vilket ligger till grund för åtgärder och prioritet och redovisas därför inte ytterligare i checklistan. Även indelningen av byggnaden i *Konstruktion*, *Exteriör*, *Interiör* och *Övrigt* följer skadeinventeringen. I checklistan finns en sammanfattning av de begrepp som används.

3.2.2 Åtgärdslista

Åtgärdslistan skall användas för att planera och genomföra åtgärder. De behov som upptäcks vid kontrollen enligt checklistan noteras på åtgärdslistan för att ge en bild av arbetets omfattning. På åtgärdslistan noteras såväl akuta behov som normala underhållsåtgärder. Under rubriken *Prioritet* anges om åtgärder skall vidtas akut, inom 1-3 år eller 3-5 år. Åtgärden kan även vara årligen återkommande och markeras då med ett Å.

Åtgärdslistan är, liksom checklistan, uppdelad i ett antal rubriker. Till skillnad från checklistan sammanfattas hela byggnaden under en lista för respektive byggnad. Den del som är aktuell för åtgärd noteras under *Byggnadsdel*. *Skada eller underhållsbehov* beskriver vad som skall åtgärdas. *Skadan noterad* berättar när noteringen gjordes. *Skadan noterad av* berättar vem som noterat skadan eller behovet. *Prioritet* beskriver inom vilken tid åtgärden skall utföras. *Myndighetskontakt* berättar om kontakt med berörd myndighet tagits för tillståndspliktiga åtgärder. *Föreslagen åtgärd* beskriver hur arbetet skall göras. *Åtgärd utförd av* berättar vem som gjort arbetet. *Slutbesiktning* berättar när arbetet avslutades. *Åtgärd besiktigad av länsmuseum* berättar om och när Stockholms läns museum besiktigat utfört arbete. I åtgärdslistan finns en sammanfattning av de begrepp som används.

Användningen av åtgärdslistan sker enklast genom att hela underhålls- och åtgärdsprogrammet tas med i arbetet. Skador och underhållsbehov som upptäcks vid kontroll enligt *Checklistan* noteras då direkt på åtgärdslistan. Handlar det om underhållsåtgärder skall dessa ej noteras som akuta. Endast skador bedöms kräva akuta åtgärder, vilka givetvis kan

innefatta långt gånget eftersatt underhåll. Underhållsåtgärder anges istället med den tid inom vilken åtgärden skall vidtas, det vill säga prioritet 2 eller 3. I listan anges vilken byggnadsdel som avses samt när noteringen gjordes, därefter skall åtgärder planeras och utföras innan de slutligen besiktigas och stryks från listan. Detta gäller såväl akuta behov som normala underhållsåtgärder. *Kom ihåg att det är viktigt att berörda myndigheter kontaktas vid åtgärder som kräver tillstånd!*

Beskrivningen av *Skada eller underhållsbehov* samt *Föreslagen åtgärd* skall hållas kort och summarisk, mer utförlig beskrivning görs i projekteringen och dokumentationen av arbetet.

Åtgärdslistans upplägg är avsett att skapa en tydlig historik över utförda och ännu ej utförda åtgärder vilket gör det möjligt att se vad som gjorts eller skall göras, när det gjordes och av vem. Använda listor skall således sitta kvar i pärmen för att fungera som referensmaterial. Kopior av ifyllda åtgärdslistor skall efter avslutade arbeten skickas till Stockholms läns museum, Stockholms läns hembygdsförbund, aktuell kommun samt Länsstyrelsen i Stockholm.

Kom ihåg att fotodokumentera byggnadsdelen såväl innan som under och efter utförda arbeten!

3.2.3 Check- och åtgärdslistornas tillämpning

Listorna är skapade för att fungera som ett verktyg i underhållet av hembygdsgårdens byggnader. Genom att rutinmässigt gå igenom checklistans poster erhålls en god överblick över behoven av åtgärder, vilket möjliggör planering av arbetet i god tid. Dessutom undanröjs potentiella problem som en konsekvens av eftersatta underhållsåtgärder genom rensning av hängrännor, nedklippning av gräs och sly med mera. Listorna är också avsedda att fungera som dokumentation av utförda arbeten, något som gör att uppföljningen blir enkel och oberoende av vem som för tillfället är ansvarig för hembygdsgårdens skötsel.

Ambitionsnivån på arbetet med underhålls- och åtgärdsprogrammet bör vara hög, men utan krav på professionell kunskap. Det viktiga är att upptäcka och notera skador och behov för att undvika framtida problem. Formuleringarna i åtgärdslistan skall hållas korta och direkta. Utförligare beskrivningar görs av fackmän i nästa steg då arbetsinsatserna skall projekteras.

3.3 UTFÖRANDE AV ÅTGÄRD

3.3.1 Rådgivning

Stockholms läns museum har som uppdrag att regionalt verka som rådgivande instans i frågor kring byggnadsvård. Rådgivningen är kostnadsfri vid ett första besök på museet men kan även göras per telefon beroende på omfattning. Detta är en möjlighet som väl bör utnyttjas i hembygdsföreningens arbete med underhållet av sina byggnader. I samband med utökade undersökningar av skador och behov enligt åtgärdslistan bör länsmuseum kontaktas för rådgivning. Museet kan även bidra med namn på företag med erfarenhet av kulturhistoriskt intressant bebyggelse då arbete skall utföras. Generellt bör länsmuseum ses som en tillgång och naturlig samarbetspartner i underhållsarbetet, med god inblick i allt från gårdens historik, lämpliga åtgärder och hantverkare till bidragsmöjligheter och lagstiftning.

Adress: Stockholms läns museum, Järnvägsgatan 25, 131 54 Nacka
Telefon: 08-586 194 00
Hemsida: www.stockholmslansmuseum.se

3.3.2 Projektering

Detta underhålls- och åtgärdsprogram är till för att på ett tidigt stadium upptäcka behovet av nödvändiga insatser. Avsikten är att arbetet ska kunna planeras i god tid för att säkra finansiering och ett tillfredställande resultat. God framförhållning krävs också då vissa arbeten är bygglovpliktiga, vilket innebär att kommunen måste kontaktas. Det samma gäller om byggnaden är byggnadsminnesförklarad, då måste tillstånd sökas hos länsstyrelsen. Vid åtgärdernas utförande måste lämplig fackkunskap anlitas för en komplett åtgärdsbeskrivning. Detta måste ske då synbara mindre skador kan dölja större och allvarigare skador som inte kan upptäckas utan mer omfattande undersökningar.

Stockholms läns museum har ett stort kontaktnät med hantverkare runt om i länet. Hembygdsföreningen bör alltid begära in referensobjekt från hantverkare som kontaktas för kommande arbeten. Det kan vara lämpligt att låta fler än en firma bedöma och beräkna de kommande arbetena eftersom olika firmor kan bedöma åtgärderna på skilda sätt. Av den anledningen kan även slutsumman variera. Det är viktigt att se på de beräknade arbetenas omfattning, tid, material och metoder, och väga in detta i slutsumman.

God byggnadsvård präglas av långsiktigt tänkande, rätt metoder och material samt respekt för byggnadens värden och historien den berättar. Tänk på att vissa arbeten, exempelvis fönsterrenovering, omläggning av spåntak, murningsarbeten och målning, ofta är av stort intresse för allmänheten. Utnyttja dessa tillfällen för att arrangera workshops där deltagarna får lära sig hantverket samtidigt som de gör en insats för hembygdsföreningen. Likaså kan det vara en möjlighet att hålla öppet hus där såväl hembygdsgården som hantverket visas.

3.3.3 Finansiering

Generellt bör alla arbeten föregås av en väl underbyggd kostnadsberäkning. Större arbeten kräver kanske även att bidrag söks samt att flera entreprenörer tillfrågas. För att möjliggöra eventuell finansiering från någon stiftelse, kommunen, länsstyrelsen, staten eller EU måste kostnadsberäkningen och planeringen av arbetet göras med god framförhållning. Viktigt i dessa sammanhang är att samtliga kostnader tas med i beräkningen; etableringskostnader,

resor, eventuella traktamenten, städning, el, vatten, eventuella tilläggsarbeten med mera. Kom ihåg att som uppdragsgivare är hembygdsföreningen skyldig att kontrollera att det aktuella företaget innehar F-skattsedel. När beslut har fattats om vilket företag som skall utföra arbetet skall betalningsvillkoren tydligt framgå.

Stiftelser

Medel avsedda för kultur finns att söka från olika stiftelser. Stiftelsernas tillgångar och regelverk styr storleken på de medel som går att söka, vilket innebär skiftande möjligheter till utdelning. Stiftelsernas regelverk styr även vad som går att söka medel för, vilket medför att endast vissa kan bli aktuella för hembygdsföreningen. Information om vilka stiftelser som finns samt vilka regler som gäller fås hos länsstyrelsen, telefon 08-785 40 00, eller på internet www.stiftelser.lst.se. Även Sveriges hembygdsförbund har uppgifter om stiftelser med möjlighet för hembygdsföreningen att söka medel från. Datum för sista ansökningsdag skiftar beroende på stiftelse.

Kommunala bidrag

Det finns inget gemensamt regelverk för hur bidrag till kommunernas föreningar skall fördelas, detta ansvar ligger på respektive kommun och ser därför olika ut. Bidragen är dock begränsade och delas oftast med övriga föreningar inom exempelvis idrotten. Uppdelningen av bidragen ser olika ut inom respektive kommun, men generellt prioriteras de löpande utgifterna såsom hyror, uppvärmning, underhåll, försäkringar, arrende, sophämtning, snöröjning, vaktmästeri etc. Bidrag till kostnadskrävande investeringar finns men dessa är starkt knutna till den ekonomiska situationen. För att få svar på rådande förutsättningar bör aktuell kommun kontaktas. Datum för sista ansökningsdag skiftar beroende på typ av bidrag.

Statliga bidrag

Länsstyrelsen har bland annat som uppgift att fördela medel för vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Dessa medel utgår från Riksantikvarieämbetet på central nivå och fördelas på landets länsstyrelser efter äskande baserat på länets totala behov. Således konkurrerar hembygdsföreningen med privata fastighetsägare och föreningar över hela länet. Arbetet sköts av länsstyrelsens kulturmiljöenhet, som även ger information om förutsättningar och ansökan. Ansökan för vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse kan lämnas in under hela året. Länsstyrelsen har även som uppgift att fördela landsbygdstöd till områden utanför landets tätorter. Detta stöd är uppdelat på flera olika områden, avsedda att stödja odlingslandskapet såväl som landsbygdens övriga miljöer, vilket kan vara till gagn för hembygdsföreningen. Information fås hos länsstyrelsen.

Via Boverket är det möjligt att söka statliga medel för ickestatliga kulturlokaler och allmänna samlingslokaler. Dessa bidrag riktar sig mot standardhöjande reparationer, om- och nybyggnad, handikappanpassning med mera. Staten avsätter varje år en summa för ändamålet och ansökan skall lämnas in senast i september eller december beroende på bidrag. Mer information kan fås hos Boverket, telefon 0455-35 30 00, eller på internet www.boverket.se.

EU-medel

Olika program inom EU medför ekonomiska bidragsmöjligheter för hembygdsföreningen. Ansökan och kraven för att medel skall erhållas är dessvärre ofta omfattande vilket gör denna möjlighet betydligt mer komplicerad än övriga. Satsningarna är fleråriga och ger möjlighet till stora projekt som löper över 1-3 år. Information kan fås hos kommunens EU-samordnare eller länsstyrelsen. Datum för sista ansökan skiftar beroende på program.